

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

Hümaniter Bilimler — Humanities

Vol. 3 - 1975

ÇAĞIMIZDA TÜRK ŞİİRİNİN COĞRAFİ SINIRLARI

Ali Alparslan *

Türkçenin, metinlerle takip edilmeye başlandığı devir olan VI. yüzyıldan sonra yavaş yavaş muhtelif coğrafi sahalarda geliştiği ve bu gelişme esnasında ses ve yapısında bazı değişiklikler olduğu bilinen bir gerçektir. Metinleri elimizde olan bu devre, Göktürkler ve Uygurlar devrine rastlar. X. yüzyılda Türkler, İslâmlığı kabul etmeye başlayınca Türkçe, Arapça ve Farsça ile karşı karşıya geldi. Böylece Türkçede ilk gramer özellikleri kendini göstermeye başladı. Daha asker idarecilerin İran'a yaptıkları hücumlar neticesinde orada kurulan Gazneliler devleti zamanında Türklerin bir kısmı Orta Asyadan ayrılmaya başladı. Bu göç ilkin pek az idi. Türklerin İran'a asıl gelişleri Büyük Selçuklular devrine rastlar. Mogol istilâsı ve İlhanlıların hâkimiyeti zamanında da bilhassa Azerbaycan'da yerli İran unsuru gittikçe azalırken bu yerlerde Türklerin çoğalmaya başladığını görürüz. XIII ve bilhassa XIV. yüzyıldan sonra artık bir takım tarihi ve etnik sebeplerin tesiriyle Azerbaycan tamamen Türkleşmeye başlamıştı.

XII. yüzyılda yavaş yavaş Türkleşmeye başlayan Anadolu'da da önceleri Azerbaycan'da gelişen Türkçe yaygın durumdaydı. Fakat zamanla Anadolu Türkçesinde küçük ayrılıklar bellirmeye başladı. Kısaca Mogol istilâsından sonra Türk dili üç büyük edebî lehçeye ayrıldı: Çağatay, Azeri, Osmanlı (daha doğrusu Anadolu Türkçesi).

Bugün bu lehçelerdeki farklar, ses, kelime ve yapı bakımındandır. Ayrıca bu lehçelerin mahallî dil, kültür coğrafi tesirler altında kaldıklarını da söylemeden geçemeyeceğiz. Hâlen başka milletlerin hakimiyeti altında yaşayan Türklerde de o milletlerin tesiri olaçağı tabii ve normal bir hadisedir. Bu bakımdan Türkçe büyük bir talihsizliğe uğramıştır dersek yanlış bir şey söylemiş olmayız. Bugün Orta Asya Türkçesi ile Rus Azerbeycan'ındaki Türkçe Rus dilinin, İran Azerbeycan'ındaki Türkçe de Farsçanın tesirinde bulunmaktadır. Bunun gibi Balkan yarımadasında konuşulan dilimizde de Yugoslav, Romen, Bulgar, Yunan ve hatta Arnavut dillerinin tesiri görülür.

Yukarda adlarını andığımız üç Türk lehçesinden Çağatayca XX. yüzyılda yerini Özbekçeye bırakmıştır. Azeri lehçesi gelişmesinde devam etmektedir. Anadolu lehçesi ise bugün bizim konuştuğumuz Türkçedir. Balkan yarımadasında bulunan Türklerin Türkçesi de bunun içinde mütalâa edilir. Buralarda konuşulan dil İstanbul ağzından uzak değildir. Bununla birlikte elbette mahallî hususiyetleri de göz önünden uzak tutmamak lâzımdır.

* Dilbilim ve Edebiyat Şubesi, Türk dili ve edebiyatı doçenti, Boğaziçi Üniversitesi.

**

Makalemiz Türkçenin konuşulmakta olduğu coğrafi sahalardan Efganistan, Azerbaycan, Bulgaristan ve Yugoslavya'daki şairlerin bulabildiğimiz şiir örneklerini içine almaktadır. Gayemiz, önce de belirttiğimiz gibi bu örneklerle, Türkçenin edebî sınırlarının çağımızdaki genişliğini göstermektir.

1. ÇAĞATAYCA YANİ EDEBİ DOĞU TÜRK LEHÇESİNDEN ÖRNEKLER :

Azeri ve Osmanlı bölgeleri dışındaki yerlerde Horasan'dan Hindistan'a, Kansu'dan İdil boylarına, Kırım'dan Türkistan'a kadar yüzyıllarca umumi bir kültür dili olarak kullanılan Çağatayca, ayrıca Azeri ve Anadolu sahasında da etkili olmuş ve bilhassa XV. yüzyılın büyük Çağatay şâiri Nevâi, bütün Türk dünyasında yetişen şâirlerin hemen hepsini tesiri altına almıştı. XIV. ve XV. yüzyıllarda Mısır - Suriye Memlûk İmparatorluğunda da ehemmiyet kazanan Çağataycanın, ayrıca Moskof çarlarının ve Lehistan kırıallarının Türk hanlarıyla yaptıkları mektuplaşmalarında bile kullanıldığını söylersek, onun ehemmiyetini daha iyi belirtmiş oluruz.

Çağatay edebiyatı aşağı-yukarı yedi yüz yıl yaşadıktan sonra yerini yavaş yavaş mahallî lehçeler ile kurulmaya başlayan edebiyatlara bıraktı. Çağatayca yerine de Özbekçe sözü kullanılmağa başladı. Yani XX. yüzyılda Çağatayca, Özbekçe tarafından temsil edilmeğe başladı.

Daha ziyade Horasan, Türkistan ve Doğu Türkistan'da gelişen Çağatay edebiyatı XVII. yüzyılda geriledi. Bu gerileme, şüphe yok ki artık klasik şiir geleneklerinin uyandırdığı bıkkınlıktan ve dolayısıyla yeni bir san'at ruhunun doğamamasından ileri gelmektedir.

XX. yüzyılda batı medeniyetinin tesiri altında gelişmeye başlayan ve Özbek edebiyatı adını alan Çağatay edebiyatı hakkında bugün hemen hiç bilgimiz yoktur. Bunun başlıca sebebi, buralarla aramızda kültür münasebetlerinin bulunmamasıdır.

Biz Efganistan'da vazife ile bulunan hariciyecî arkadaşımız Kemâl Tanrısevdi vasıtasıyla bazı teşebbüslerde bulunduksa da bir netice elde edemedik. Ancak arkadaşımız bize Kâbil'de yaşayan ve bir devlet memuru olan bir Özbek şâirinin birkaç şiirini ulaştırdı. Bunlar gazel ve kıt'a şeklinde yazılmıştır. Yalnız devlet memuru olması dolayısıyla isminin açıklanmasını istemediği için biz de şâirin ve arkadaşın ricasını kabul etmek zorunda kaldık.

Burada sözü, şâirin şiirlerine bırakırken son söz olarak tekrar edelim ki Efganistan'da bulunan Özbeklerde de, Hokand şâirlerinde olduğu gibi XV. yüzyıl Çağatay şâiri Nevâi ile XVI. yüzyıl Azeri şâiri Fuzulî'nin tesirleri sezilir.

İsminin açıklanmasını istemeyen Efganistan'lı Özbek şâirinin şiirlerinden örnekler :

Nâliş

Men¹ gibi dünyada hiçkim zâr u nâlân² bolmasun³
Telmurub⁴ her yan bakıp zâr u perişan⁵ bolmasun

Her yana eller açıb imdad dilab⁶ her kimseden
Bir kişi hem misl-i men⁷ me'yûs u hirmen⁸ bolmasun

1 ben, 2 inleyen, 3 olmasın, 4 şaşırıp, 5 inleyen ve perişan, 6 dileyip, 7 benim gibi, 8 üzüntülü,

Adaşib¹ yoldan çıkıb sersan bolıb² her yan bakıb
 Leylîsinden³ ayrılıb Mecnûn-i meydan⁴ bolmasun
 Dağlara hem-râz⁵ bolıb sırdaş bolıban dağlara⁶
 Ölgesinden⁷ baş çekıb tağlarda hayran bolmasun
 Başlaşam bol⁸ hâl-i zamannın⁹ tükenmez kıssasın¹⁰
 Korkarım her noktası minlerce¹¹ divân bolmasun
 Âteş-i zülmünde¹² kül boldı yürek yandı cesed
 Kimse men bed-baht gibi bol odda¹³ biryân¹⁴ bolmasun
 Men küneş¹⁵ mislinde¹⁶ her şâm u şehir¹⁷ kan gözlüyorum
 Korkarım âhır cihan başdan başa kan bolmasun

Feryâd

Bağlı halinde gelir mi kimse ahvalim sorub
 Nâ-umîd boldum bugün yâri dilab her yan karab¹⁸
 Yandım, köydüm¹⁹ tazallum²⁰ cdıda öçmez bu od
 Köydürüb cisimim kül eylab bağrıma etdi kebâb
 Gözlerimin seyli²¹ birle sönmeden zulm âteşi
 Kalmışam hayran bol odı söndürir kaysı²² sakab²³
 Ger tapılsa²⁴ uşbu halde tarahhüm²⁵ itgüci²⁶
 Sürmedir dideme²⁷ gerdi²⁸ kılmişam özin²⁹ turab³⁰

Zâlim Felek

Ağlarım şâm u şehir gündüzler efgân³¹ eyleyib
 Keşdi³² çok yıllar abes ilendi³³ devran eyleyib
 Gice gündüzler yanarmen³⁴ şûlesiz otlar ara³⁵
 Örtörem kalbimni³⁶ hem bağrımmı³⁷ blyan eyleyib
 Kimse köymez³⁸ derdime neçuk³⁹ halin senin
 Gözlerinden yaş dökersin katre-i kan eyleyib
 Ta kaçan mazlûm bolıp köynügler⁴⁰ içre can yakıb
 Bakma şimdi bol felek biz yana devrân eyleyib
 Men gibi kesmiş güneşnin başını zâlim felek
 Ol garibnin⁴¹ bisterin⁴² şâm u şehir kan eyleyib

1 âvâre olup, 2 başıboş, 3 Leylâsından, 4 ortalıkta dolaşan Mecnun, 5 sır arkadaşı, 6 taşlara, 7 ülkesinden, 8 bu, 9 zamanın hali, 10 hikâyesine, 11 binlerce, 12 zülmünün ateşinde, 13 ateşte, 14 kebab, 15 güneş, 16 gibi 17 akşam ve sabah, 18 bakıp, 19 yandım, 20 zülüm, 21 sel, 22 hangi, 23 saka, suç, 24 bulunsa, 25 merhamet, 26 edici, 27 gözüme, 28 tozu, 29 kendi, 30 toprak, 31 ağlayıp sızlanma, 32 geçti, 33 eylendi, döndü, 34 yanarım, 35 arasında, 36 kalbimi, 37 bağrıma, 38 yanmaz, 39 niçin, 40 yarışlar, 41 garibin, 42 yatağını.

Gelebilmedim

Bahtim karalığını bilebilmedim
Taliim ak ilebilmedim¹

Feleğin zülmünden il kılıcından
Bir lahza yazılıb² gelebilmedim

Ömrüm esir geçti yarın³ zülfünde
Bu zülfün halkasın yolabilmedim

Ferhad gibi tişe⁴ urub taşlara
Sevdiğim gönlünü alabilmedim

Burada sunduğumuz şiirlerde görüldüğü gibi şâir, nazım şekli itibariyle gazeli seçmiştir. Bundan bugün İran ve Efganistan'da halâ geçerli olan klâsik tarz şiirin tesiri görülmektedir. Maamafih şâirin nazım kâidelerine tamamen bağlı kalmadığı da meydandadır.

*
**

2. ÂZERÎ EDEBİYATI ÖRNEKLERİ :

Yukarıda durumuna, meydana gelişine temas ettiğimiz Âzerî Türkçesi, doğu Anadolu, Güney Kafkasya, Kafkas Âzerbeycanı, İran Âzerbeycanı, Kerkük ve Irak-Suriye Türklerinin buldukları bölgeleri içine alır. XIV. yüzyıldan beri edebî hayatını takip ettiğimiz Âzerî Türkçesinin ağırlık merkezi 1930 yıllarına kadar İran Azerbeycanı ve onun büyük şehri Tebriz idi. Fakat halen İran Azerbeycanı'nda yazı dili kesintiye uğramış olup, bildiğimiz kadarıyla burada Türkçe gazete ve dergi çıkmamaktadır. Farsça resmî dil olduğu için belki bazen, Türkçe olarak ufak tefek bir şeyler basılıyordur. Fakat bu, Türkçenin yazı dili olarak kullanıldığına delâlet etmez. Bugün artık Âzerî Türkçesinin yazı dili olarak ağırlık merkezi Kafkas Azerbeycanı dediğimiz Kuzey Azerbeycan'dadır. Burası bilindiği gibi Rusya'nın idaresinde bulunmaktadır. Burada 1922 de içinde İslav unsurları da bulunan Lâtîn asıllı bir alfabe sistemi kabul edilmişti. (Bu tarihe kadar Arap alfabesi kullanılmıştı.) Daha önce Mirza Feth Ali Ahundzâde, Arap alfabesini ıslah ederek kullanmak istedi. Hatta bu maksatla İstanbul'a gelmiş ve hazırladığı taslağı 1863 te Encümen-i Dâniş adıyla kurulmuş olan ilimler akademisine takdim etmiş fakat bundan herhangi bir netice alamamıştı. Nihâyet 1939 da çıkan bir emirname ile İslav alfabesi kabul edilmiş oldu. Yani bugün Rus Azerbeycanı'nda çıkan eserler Türkçe olmakla birlikte Rus alfabesiyle neşredilmektedir. Bakû Üniversitesinde Türk dili ve edebiyatı okunmakta ve eski devrin eserleri basılmaktadır. İran Azerbeycanı'nda Türk diliyle maalesef herhangi ilmi bir faaliyet yoktur. Türkçe, yazı dili olarak kullanılmadığı, yani yalnız konuşmaya münhasır kaldığı için, Farsçanın çoklukla tesirinde kalmaktadır. Bu tesir bilhassa kelime ve sentaks bakımındandır. Bizce ikinci faktör daha mühimdir. Zira Türkçe adeta Farsça gibi konuşulmaktadır. Eğer burada yazı hayatı devam edebilseydi durum böyle olmayacaktı. İran'da eskiden yazı dili Tebriz ağızına dayanıyordu. Şimdi kuzeyde kültür merkezi Bakû, hâkim edebî dil de Bakû ve Karabağ ağızıdır.

1 eylemedim, 2 rahatlayıp, 3 sevgilinin, 4 kazma.

Âzerî Türkçesi yazı dili olarak, umumiyetle hep nazım sahasında kullanılmış ve böylece işlene işlene kuvvetli bir şiir dili haline gelmiştir. Bunun tabii bir neticesi olarak Âzerî sahasında pek kuvvetli şâirler yetişmiştir (Kadı Burhaneddin, Nesimî, Habîbî, Şâh İsmail, Fuzûlî gibi).

Bugün doğu Anadolu bölgelerinde konuşma dili olarak Âzerî Türkçesine rastlanır. Yanı doğu Anadolu'nun konuşma dili Âzerî, fakat söylemeğe lüzüm yok ki yazı dili Türkiye Türkçesidir.

Bununla beraber şunu da belirtelim ki bugün Âzerî dili dairesine giren Kerkük'te bu dil, yazı dili olarak yaşamaktadır. Kerkük'te çıkan neşriyat buna açık bir işaretir. Burada basılan "Kardaşlık" adlı Türkçe-Arapça derginin yazılarında Âzerî dili hususiyetlerini görmek mümkündür.

İran ve Rus Azerbeycanı'nda bugün de Türkçe şiir yazan şâirler vardır. Fakat her iki bölge ile de yakın bir alâkamız ve münasebetimiz olmadığı için bunlar hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Yaptığımız araştırma ve edindiğimiz bilgilere dayanarak aşağıda birkaç Âzerî şâirini tanıtmak istiyoruz.

*

**

Bizim burada kendisinden bahsetmek istediğimiz ve şiirlerinden örnekler vereceğimiz sanatkârın adı Şehriyâr'dır. Asıl adı Muhammed Hüseyin Şehriyâr olan şâir, 1285 hicrî - şemsi - 1907 milâdî yılında Tebriz'de doğdu. Babası Mirza Aka Hoşgenabî dava vekilli idi. Şehriyâr ilk öğrenimini bu Türk şehrinde yaptığı sırada ayrıca Arapça ve Fransızca da öğrenmeğe çalıştı. Sonra 1923 yılında Tahran'a gitti ve orada lise öğrenimini tamamladı. Daha sonra tıp fakültesinin son sınıfına kadar gelmesine rağmen maddî imkânsızlıklar dolayısıyla ayrılarak devlet dairelerinde memurluğa başladı. Daha sonra bir bankaya girdi ve emekli oluncaya kadar burada çalıştı. Gençlik çağında uzun süren ruhî bir buhrandan annesinin şefkatiyle kurtulan şâir, kendine uygun yolu bulabilmiş ve anasının bu fedakarca yardımı, onda, doğruluk, güzellik, iyilik ve sevgiye olan imanı kuvveltendirmişti. Bu duygular onu tabii olarak az da olsa tasavvufa çekmiş ise de o bir tasavvuf şâiri değildir. O, şiirlerinde mistisizmin bir gayesi olan doğruluk, iyilik ve insan sevgisi temalarından çok istifade etmiştir. Bununla birlikte buhranlı geçen yıllarının hüznü az da olsa şiirlerinin içinde daima sezilmektedir.

Bugün emekli olan büyük şâirin en güzel meşgalesi güzel yazısıyla Kur'an ayetleri yazıp bunları dostlarına hediye etmektir.

Şehriyâr asıl şöhretini, genç yaşından beri yazmaya başladığı ve daha hemen o zamanlar dikkati çeken Farsça şiirleriyle yaptı ve az zamanda büyük şâirler arasına katılmış oldu. Birçok İranlı eleştiriciler onun İran'ın klâsik devresi büyük şâirlerinden Nizâmî, Sa'dî ve Hâfız ile bir tutarlar.

Farsça şiirleri yıllardır İran halkının dilinden düşmeyen Şehriyâr, arada bir Türkçe şiirler de yazmaktadır. Bunların ilki **Haydar Babaya Selâm** adlı 76 kıt'alık uzun bir şiirdir. Haydar Baba, şâirin memleketi olan Tebriz'in yakınındaki dağın adıdır. O, bu lirik şiirinde çocukluk yıllarını hatırlayıp bu dağa seslenmektedir. Bu şiir İran'da büyük akisler yaptı. Önce Farsçaya sonra başka dillere çevrildi. 1964 yılında da Prof. Ahmed Ateş tarafından Türkiye'de tanıtıldı. Bu şiirin o derece tesiri oldu ki İran Azerbeycanı'ndaki

başka şâirler bu şiire nazirelerle cevap verdiler. Şâir, bunun üzerine Tebriz'e yaptığı bir ziyaret üzerine 49 kıt'alık **İkinci Haydar Babaya Selâm** adlı şiirini yazdı. Birinci şiir 1332, ikincisi de 1345 Hicri-Şemsî yılında Tebriz'de basılmıştır. (Hicri-Şemsî yıl ile Milâdî yıl arasında takriben 620 yıllık bir fark vardır. Şimdi İranlılar 1355 yılında bulunmaktadırlar.)

Şehriyâr, şiirinde acı-tatlı çocukluk hatıralarını okuyucuların gözü önünde sererken o yıllara olan hasretini sık sık hüznü dolu kıt'alarla ifâdeden geri kalmaz. Her kıt'ası beş mısradan meydana gelen şiirde şâirin ustalığına ve ilhamının bolluğuna hayran olmamak mümkün değildir.

Haydar Babaya Selâm, çekici ve gürültülü bir kıt'a ile başlar; insan birçok kıt'alar da tabiat manzaralarının içinde yaşadığını hisseder ve tabiat seslerini duyar gibi olur. Bu meşhur şiirin ilk üç kıt'asını yazalım :

1

Heyder Baba yıldırımlar¹ şahanda,²
 Seller, sular şakgıldıyup ahanda,³
 Gızlar⁴ ana sef⁵ bağılyup bahanda,⁶
 Selam olsun şovketüze⁷ elüze,⁸
 Menim de bir adım gelsün dilüze,

2

Heyder Baba kehlüklerün uçanda,
 Kol⁹ dibinnen¹⁰ dovşan¹¹ galhup kaçanda,
 Bahçalarun çiçeklenüp açanda,
 Bizden de bir mümkün olsa¹² yâd ele,¹³
 Açılmıyan ürekleri¹⁴ şâd ele

3

Bayram yeli çardahları yihanda
 Novruz güllü, gar¹⁵ çiçeği çihanda
 Ağ¹⁶ bulutlar köynekerin¹⁷ sıhanda
 Bizden de bir yâd eliyen sağ olsun
 Derdlerimiz goy¹⁸ dikkelsün¹⁹ dağ olsun

Bugünkü İran şiirinde tabiatı bu derece canlandıran bir şâir yoktur dersek katiyen mübalağa etmiş olmayız. Şâir, bu tabiat tasvirinden sonra eski hatıralarını dile getirir, hasret dolu ifadelerle o eski günleri anar.

10

Heyder Baba Gırı Gölün gazları,²⁰
 Gediklerün sazah²¹ çalan sazları,
 Ket kövşenin²² payızları,²³ yazları,

1 yıldırımlar, 2 çakınca, 3 akınca, 4 kızlar, 5 saf, 6 bakınca, 7 şevketinize, 8 dilinize, 9 çalı, 10 dibinden, 11 tavşan, 12 ise, 13 yâd eyle, 14 yürekleri, 15 kar, 16 ak, 17 gömleklerini, 18 koy, 19 dikilsin, 20 kazları, 21 ıslık, 22 kentin ve köyün, 23 sonbahar.

Bir sinema perdesidir gözümde,
Tek oturup seyr ederem özümde.

21

Emme Can'ın¹ bal bellesin² yiyordim,
Sondan durup³ üst donumı⁴ giyordim,
Bahçalarda tiringini⁵ diyordim,
Ay özümü⁶ o ezdiren⁷ günlerim,
Ağaç minüp⁸ at gezdiren⁹ günlerim.

49

Heyder Baba dünya yalan dünyadı,¹⁰
Süleymannan,¹¹ Nuh'dan kalan¹² dünyadı,
Oğul doğan, derde salan dünyadı,
Her kimsiye her ne verüp alupdı,¹³
Eflâtunnan¹⁴ bir gurı¹⁵ ad galupdı.¹⁶

76

Heyder Baba, senin göğlün¹⁷ şad olsun,
Dünya varken ağızun dolı dad olsun,
Sennen¹⁸ geçen tanış olsun yad¹⁹ olsun,
Deyne²⁰ benim şâir oğlum Şehriyar,
Bir ömürdür gem²¹ üstine gem galar²²

**

Şehriyar'ın ikinci "Haydar Babayan Selâm" şiiri de şu kıta ile başlar :

1

Heyder Baba, geldim seni yohliyam,²³
Bir de yatam gucağında yuhliyam,²⁴
Ömri govam,²⁵ belke²⁶ burda hahliyam,²⁷
Uşahlığa²⁸ diyem bize, gelsin bir,
Aydın günler ağlar yüze gülsün bir.

sonra gene eski hatıralarına döner :

¹ Hala Can (isim), ² balı böreğe benzer bir yiyecek, ³ sonra kalkıp, ⁴ eibisemi, ⁵ terennüm, şarkı, ⁶ ah kendimi, ⁷ nazlandırdığım, ⁸ ağaca binip, ⁹ at gezdirdiğim (yani ağacı at haline koyup at zannedip gezdirdiğim günlerim), ¹⁰ dünyadır, ¹¹ Süleymandan, ¹² kalan, ¹³ almıştır, ¹⁴ Eflâtundan, ¹⁵ kuru, ¹⁶ kalmıştır, ¹⁷ gönlüm, ¹⁸ senden, ¹⁹ yabancı, ²⁰ de ki, ²¹ gam, ²² yığar, ²³ yoklayayım, ²⁴ uyuyayım, ²⁵ kovalayayım, ²⁶ belki, ²⁷ haklayayım, ²⁸ çocukluğa.

5

Burda şirin hâtireler¹ yatuplar,²
 Daşarılan³ başı başa çatuplar,⁴
 Aşnâlığın⁵ daşın bizden atuplar,⁶
 Men bahanda gavzanıllar⁷ bahıllar,⁸
 Bir de yatup yandırallar⁹ yahıllar¹⁰

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi Şehriyar'ın ilk şiiri yayınlanıp etrafa yayılınca Azerbaycan'ın şairlerinden Muhammed Hüseyin Sahhaf Cennetimekân, Cebbâr Bağçebân, Coşkun, Nusretullah Fethî, Ali Tebrizi, ona şiirleriyle cevaplar vermişler, alkışlamışlar, nazireler yazmışlardır. Bunlardan Nusretullah Fethî'nin Şehriyâr'a cevaben yazdığı "Şehriyar'a Ta'zim" adlı şiirinin ilk kıtasını yazarak sözlerimize son verelim :

Söz ustası kesgin¹¹ sözlü Şehriyâr,
 Şirin dilli, şe'ri¹² duzlu¹³ Şehriyâr,
 Mecnûn kimi¹⁴ âşih¹⁵ gözli Şehriyâr,
 Oda¹⁶ yanan ürek¹⁷ közli¹⁸ Şehriyâr,
 Azərbaycan eder sene¹⁹ iftihâr,
 Sen tek²⁰ oğul ana veten²¹ az doğar.

Rus Azerbeycanı'nda Türkçe şiir yazar şairler hakkında pek bilgimiz olmadığını söylemiştik. Bununla beraber Resûl Rızâ adlı bir şâirin Yugoslavya'da Üsküp'te çıkan "Sesler" dergisinde bir şiirine rastladık. Şâir Gökçay'lıdır. 1910 yılında doğmuş öğrenimini Bakû ve Moskova'da yapmıştır. Çoğu şiir olan 42 kitabı yayımlanan Resûl Rızâ'nın "Sesler" dergisinde²² hediye ettiği serbest nazımlı şiirini buraya alıyoruz :

Geleceğe Seyahat

Penceremi açtım sabaha.
 Gördüm :

İnsanlar geçip gider
 Yıllar üstünden,
 aylar üstünden.
 Sınır direklerinden
 Köprüler yaratarak;
 denizin üstünden;
 çaylar üstünden.
 Gördüm :
 Zıندان taşlarından
 yollar kaldırılmış;
 köyler arasında,
 kentler arasında.

¹ hatıralar, ² yatmıştır, yatmaktadır, ³ taşlarla, ⁴ çatmışlar, ⁵ aşinalıktan, ⁶ atmışlar, ⁷ kalkıyorlar, ⁸ bakıyorlar, ⁹ yandırıyorlar, ¹⁰ yakıyorlar, ¹¹ keskin, ¹² şiiri, ¹³ tuzlu(yani tatlı), ¹⁴ gibi, ¹⁵ âşık, ¹⁶ ateşte, ¹⁷ yürek, ¹⁸ korlu, ¹⁹ sana (yani seninle), ²⁰ gibi, ²¹ ana vatan, ²² "sesler," Üsküp, (Yugoslavya), 1966, Yıl II, Sayı 8, s. 61.

İnsanlar geçip gidiyor bu yollardan;
 ak'ı da
 sarısı da
 karası da.
 Ben de onların içindeyim.
 Siz de.
 Bugün inançlı
 sabah arzulu kalbimiz de.
 Seslendim :
 — Hey arkadaşlar!
 — Kardeş! — dedi sayısız ağız.
 Konuştuk, konuştuk, konuştuk
 tercümesiz,
 tercümansız.

3. YUGOSLAVYA'DA TÜRK ŞÂİRLERİ.

Bu bölümün asıl adının Balkanlarda Türk kültür faaliyetleri olmak iktiza ederdii. Maalesef, Yugoslavya dışındaki Balkan devletlerinde yaşayan Türklerin buradaki kültür çalışmaları hakkında pek mahdud bilgilere sahibiz. Yunanistan'da Batı Trakya'da Türkçe birkaç gazetesinin çıktığını biliyoruz. Fakat Bulgaristan ve Romanya'daki Türkler hakkında bir şey söyleyecek durumda değiliz. Yalnız Bulgaristan'da Türkçe şîirler yazan bir şâirin mevcudiyetinden Üsküp'te çıkan "Sesler" dergisi vasıtasıyla haberdar olduk.

Bulgaristan'da Türkçe şîirler yazan bu kadın şâirin adı Mefküre Mollova'dır. Sofya'da Felsefe fakültesinde diyalektoloji profesörü olan ve folklor araştırmaları da yapan Mefküre Mollova, şîirlerini 1965 yılında çıkardığı **Şîirler** adlı kitabında toplamıştır. "Sesler" dergisinde¹ neşredilen üç şîirini aşağıda sunuyoruz :

Dökülürsem Önüne

Dökülürsem önüne
 bir ışık olup
 mavi mavi...
 Toplayıp alır mısın
 beni?

Ağladım

Ağladım yine,
 Gözyaşları döktüm kâğıt üzerine,
 irili ufaklı,
 uslu, tuzlu,
 yuvarlak, akpak.
 Kalemle halkaladım onları.
 Dizildiler.
 Şîir oldular.

¹ "Sesler," Yıl II, Sayı 4, 1966.

Ana

Yana bakma, evlâdım.
 Bana bak!
 Anana bak!
 İçim yaprak yaprak açılısın dünyaya
 Bir kitap ki
 bütün dillerde yazılı.
 Bir kitap ki
 herkes okuyabilir onu.
 Hey, anayım ben, insanlar!
 Zamanların en mukaddes kitabı.

Şimdi dönemim Yugoslavya'daki Türklerin kültür faaliyetlerine : Daha önce belirttiğimiz gibi Balkanlar'daki Türkçe, Türkiye Türkçesine bağlıdır. Şüphe yok ki Balkanlar'ın muhtelif bölgelerine göre ufak-tefek farklar gösteren bu Türkçe ile en fazla kültür faaliyeti Yugoslavya'da olmaktadır. Fakat Yugoslavya'da konuşulan Türkçe, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'daki Türklerin Türkçesine nispetle farklıdır. Kısaca bu üç memleketteki Türkçe İstanbul ağzına daha yakındır. Türkiye Türkçesinde kelime başındaki 'g'ler Yugoslav Türkçesinde ekseriya 'c' olarak telâffuz edilir. Vurgu da bize nispetle farklıdır. Maamafih bu 'g'nin 'c' olması ile ses uyumundaki farklılık daha ziyade halk arasında ve konuşmada görülür. Yoksa bir Yugoslavya Türkü dikkat ettiği ve istediği zaman İstanbul Türkçesine uygun şekilde konuşabilir. Bu mahalli Türkçeye bir misal olmak üzere Üsküp'te çıkan "**Çevren**" dergisinde neşredilmiş olan bir masalı mısâl olarak alalım : (Bak : **Çevren**, 1974. Yıl II, No. 2, s. 101.)

Yiğit Çocuk

Bi varımış bi yog imiş. Bi adam hem bi kari var imiş. Onlar çok fakara imişlar. Bi cün da bu anayle baba üç çocuguni sokaga atmışlar. Bu üç kardaş cıtmışlar cıtmışlar, bi bunarın yanına oturmışlar. En ufak kardaşın seçiz yaşı var imiş. İçi büyük kardaş uyurçe, en ufak kardaş bunara düşmiş. Haçan kalkmış içi büyük kardaş, ne cürsünlar, ufak kardaşları yok.

Bunarin içinde su yog imiş, veç¹ dolli insanlar var imiş. Bu bunardaçı insanlar imişlar çok mazun.² Haçan³ cürmüş çocuk bunları sormiş : "Niçin büle mazunsunuz?" Bi koca adam demiş : "E more⁴ çocuğum, nasıl olmaya lım mazun... Burda yakında bi div yaşay. Her ay üçer kız aliy, onları yutay." Ufak çocuk bunları dinley hem dey : "Siz hiç merak etmeniz, ben buni yerleştiririm." Sonra kaveye cıdey. Orda da insanlar var imiş. Onlara : "Meraba" demiş, hem biraz istirat etmiş. Ama heppisi çok mazun imişlar. Onlara da sormiş : "Niçin büle mazunsunuz?" Onlar da aynı o koca adam cıbi anlatmışlar. Bi ay sora cene lazım imiş üç kız versınlar. Ufak çocuk demiş "Siz bana verin içi kız, ben ona cütürürüm." Çocuğa içi kız vermişlar hepsi paytona bınmışlar, dive colmışlar. Haçan div salt içi kız cürmüş, demiş hizmetçilerine, "Niçin bana salt içi kız cıtmışlar. O çocugi de ce-

1 ancak, 2 mahzun, 3 ne zaman, 4 bre, be.

tırın yem." Üç bilesini yutmuş' Çocuk bıçagını çıkarmış, dlvın yüreğini içerden çesmiş hem üç bilesi çıkmışlar.

İnsanlar bunları cürünce çoksevinmişler. Sora çocuğa demişler : "Sen bizi kurtardın. Sana ne istersen veriyşık." Çocuk bi şe stememiş, veç ' evl-ne citmek stemiş. Çocuğı bi leykek bunardan çıkarmış hem evine cütürmüş. Babası haçan çocuğunu cürmiş pek çok sevinmiş.

Anlatan : İkbâl Leskofça
Derleme yeri : Priştine, Kosova

Yukarıda örneğini sunduğumuz tarzdeki konuşmayı Yugoslavya'daki aydınlar da hoş karşılamamaktadır. Hem bu hususu ispat etmek hem de düzgün Türkçeye misal olmak üzere gene "Sesler" dergisinde (1966, Yıl II, Sayı 6, s. 77) çıkan bir makalenin bir kısmını nakfiedelim. Makale yazarı görüleceğı gibi bu tip konuşmadan şikayetçidir. Bu aynı zamanda Bulgaristan'daki Türkçenin daha düzgün olduğunu da göstermektedir :

Geciken Bir Açıklama Yada Türkçe'de Vurgu

Geçen yıl memleketimize Bulgaristan'lı Türklerin bir güzel sanatlar grubu geldi. Bunlar Makedonya ile Kosmet'in bazı yerlerini gezip, sevgi ve sevinçle karşılanan programlar düzenlediler. Bu olay hepimizi içten sevindirdi. Hele onların aydınlarıyla yakından görüşüp candan konuşmamız bizler için özel bir yaşantı oldu. Aralarından görüş dostları, uğraşı (meslek) dostları, beğeni dostları edindik. Bir ulustan oluşumuz, özdeş (aynı) dili kullanmamız, doğaldır ki, bizlerde kendileri için ayrı bir ilgi uyandırdı, onları bizlere birdenbire yaklaştırrıverdi. Her yerde beğenilmelerini öden diledik. Nitekim, bu televizyon çağında beğeni kertesinin (derece) gittikçe yükselmesini karşın, düzenledikleri programın beğenilecek düzeyde (seviye) olduğu da sevindirici bir gerçektir. Konuşulacak, üzerinde durulacak noktalar yok değil, fakat bu yazımın ereğı o programı tartıp, payını biçmek değil; bu değerli sanatkarlar grubunda dil sorumlusu olan, ve gerçekten beğenip sevdiğim yeni dostumla, Türkçe'de vurgu üzerine rasgele yaptığımız konuşmadan ortaya çıkan küçük bir anlaşmazlığı açıklamaktır amacım.

Konumuz, ikimizi de ilgilendiren dilimizin durumuydu. Burada kullanılan Türkçe'yi düşük bulmuştum. Haklıydı da buluşunda. Kendisiyle büsbütün uzlaştığımı söyledim; hem de bu acı durumun nedenlerini, düzelmesi için de şim-di yapılan çabaları açıklıyayım derken, meğer ben de vurgu yanlışlığı yapmışımışım. "İşte", dedi "senin de şu fiillerin olumsuz biçimlerinde kullandığın vurgu yerinde değil. Vurgu her zaman kelimenin son hecesine düşer : **dinlémezler** değil **dinlemezeér**, **aldırmazlar** değil **aldırmazlâr** denir" dedi. Bir an durakaldım. Öyle ya, Bulgaristan'lı arkadaşların Türkçelerinde de Bulgarca'nın vurgusu yok değildi, ama gene de kullandıkları Türkçe'nin daha dürüst, daha katkısız olduğu apaçıkta.

Biz burada kullandığımız Türkçe'nin gerçekten düşük olduğunu gizlemekte hiçbir zaman çıkar bir yol aramış değiliz. Tersine bu durumun çirkinliğini tüm çıplaklığıyla görüp göstermeye çalışarak, düzeltilmesine de yol açmış ola-

1 yalnız, ancak.

çağımız kanısındayız. Biliyoruz ki : **gelmeyiniz yerine colmeni**, ya **gelse yerine citmese colma**, **elma** yerine **ovma**, **kızcağız** yerine **kıscçe** gibi sözcükler kullanılan ağızlarımız var. Sonra vurgu, ayrı bir sorundur bugün bizim için. Sırpça, Şiptarca (Arnavutça), Makedonca etkisiyle büsbütün yabancı bir vurgu kullanışı sürüp gitmektedir dilimizde. Sözü gelmişken birkaç örnek vermekle sizleri de tedirgin etmiyeceğime inanıyorum. Prizenli bir öğretmen kendi öğrencileri önünde konuşurken, vurguları Sırpça'da olduğu gibi kullandığının farkında bile değil. Bir ara da : "Hepiniz lazımdır kitap okuma" diyor. Mitroviça'da bir öğretmen soru cümlesini yaparken Şiptarcada olduğu gibi, vurguyu cümlelerin son hecesine getirmektedir : "Söylediklerimi dinlediniz mi?" diye, vurguyu hiçbir zaman çekmiyen mi soru ekine getirmektedir. Ohri'de de öğretmenlerin kimileri, Makedoncanın vurgusunu aktarmakla Türkçe'yi kullanmaktadır. Örneğin : "Gittim **Opşına pretsedateline** (belediye başkanı) anlattım meseleyi böyle böyle..." konuşan gene bir öğretmendir.

Bu gibi örnekler saymakla bitmez. Bunlar çoktur, biliyoruz. Bunlara karşı ayak diremenin de zorluksuz olmayacağını anlamaktayız. Sonra, bizim henüz sezemediğimiz, bilemediğimiz aksaklıklar da her halde vardır. Çünkü aydın diye geçinen bizlerin de dil anlayışımız, dile karşı olan duygululuğumuz sonuçta bu ortamın ürünüdür. Bizim bugün, sözgeleşt, kullandığımız birkaç Türkçemiz var : evde kullandığımız başka, çarşıda kullandığımız başka, yazıda da kullandığımız Türkçe başkadır. Bu her halde böbürlendirecek bir gerçek değildir Vurgulama şöyle dursun, çok daha önemli dil yanlışlıkları da yapabileceğimiz olurludur. Fakat o günler derslerimde vurguyu işlediğimden biraz da dilci onuruma dokunmuş olduğundan olacak ki, dilci dostumun yanlış bir savunuda olduğunu, aklıma düşen bir iki örnekle açıklamak istedim. İstedim ama başaramadım. Dostum aksantolojiyle (vurgubilimi) uğraşır, bu konuyu meğer iyi tanımış. Verdiğim örnekler yetmedi ona, benden doyurucu örnekler aradı, Anlaşamayacağımız belliydi. Anlaşmazlığın artırılması yeri de değildi. İlk fırsatta yazılı olarak açıklayacağıma söz verdim. Uzlaştı. Şu ilk fırsat dediğimin böyle uzun sürdüğü için kendisinden özür dilerim...

Süreyya Yusuf

Yugoslavya'daki Türkçenin durumuna yani dil meselesine bu kadarlıkla iktifa ederek şimdi buradaki Türk şilrine geçelim. Böylelikle bu ülkedeki Türk edebiyatına da temas etmek imkanını bulmuş olacağız.

Türk edebiyatı XV. yüzyıldan bugüne kadar Yugoslavya'da yaşamaktadır. Türklerin buraya yerleşmeleri ve inşa etmeye başladıkları cami, mescit, saray, medrese, tekke, türbe, imâret, kervansaray, han, haman ve buna benzer eserlerle memleketin havası değişmiş ve ülkenin birçok şehirleri adeta Türkleşmişti. Edebî faaliyet, bu Türkleşmiş şehirlerde başladı. Ünlü bazı şair ve ediplerimiz bu topraklarda yetişmiştir. Bunlar arasında isim yapmış olanlardan bazıları şunlardır : Mesihî (öl. 1512), Sûzî (öl. 1524), Âşık Çelebi (doğ. 1520), Tecelli (öl. 1689), İshak Çelebi (öl. 1637), Veysi (öl. 1627), Nergisi (öl. 1634), Hersekli Arif Hikmet (öl. 1906), Leskofçalı Gâlib (öl. 1867), Yahya Kemâl Beyatlı (öl. 1963), Yaşar Nâbi Nayır doğ. 1908).

Görüldüğü gibi Meşrutiyet devrine kadar olan devre içinde bir Osmanlı ülkesi olan Yugoslavya'da yetişen şairler Türk edebiyatına bir hayli katkıda bulunmuşlardır. 1912-1941 yılları arasında bu ülkede Türk edebiyatında bir gerileme olduğu görülür. Fakat 1944 den sonra bazı haklar kazanan Türk halkı, yetiştirmeye başladığı yeni şair ve ediplerle

Yugoslavya'da yeni bir edebiyatın kurulmasına önayak oldu. Fakat buna mukabil halk edebiyatında bir gerileme olduğu da gözden kaçmamaktadır. Yugoslavya'da gelişen yeni Türk edebiyatı, ülkenin kurtuluş savaşı sırasında meydana çıkmaya başladığı için o tarihlerde verdiği ilk eserlerin daha ziyade ideolojik fikirler istikametinde bulunduğunu bildirmeliyiz. Hatta bunu bazen 'Türk Devrim Edebiyatı' olarak adlandıranlar da vardır. Bu edebiyat, ilk eserlerini 1944 te Makedonya'da Üsküp şehrinde çıkmaya başlayan "Birlik" gazetesinde vermeye başladı. Burada, Şükrü Ramo (doğ. İştib 1918), Enver Tuzcu (doğ. İzmir 1916), Mahmut Kıratlı (doğ. Üsküp 1929), Mustafa Karahasana (doğ. Üsküp 1920) yazdıkları makale, şiir ve denemelerle ideolojik görüşleri işlediler. Daha sonraları Üsküp'te 1950 de "Pioner", bir yıl sonra bunun yerine "Sevinç" adlı çocuk dergisinin yayımlandığına şahid oluyoruz. Böylece bir çocuk edebiyatının da meydana çıkmasıyla gelişmeye başlayan edebiyat, gene aynı şehirde daha küçük yaştakilere hitap eden "Tomurcuk" dergisiyle gittikçe kuvvetlendi. (Bu dergi 1957 de çıkmaya başladı) Çocuk edebiyatı sahasında ün yapan kimseler arasında yukarıda adlarını andıklarımızın dışında şu kimselerin bulunduğunu da söyleyelim: Fahri Kaya (doğ. Komanova 1930), Necati Zekeriya (doğ. Üsküp 1928), İlhami Emin (doğ. Radoviş 1931), Nusret Dişo Ülkü (doğ. Prizren 1938), Naim Şaban (öl. Üsküp 1961), Nîmetullah Hâfız (doğ. Prizren 1939).

1965 te Üsküp'te "Sesler" adlı aylık toplum sanat dergisinin, Koskova eyaletinde Pristine'de de 1969 da "Tan" gazetesinin yayımlanmasıyla Yugoslavya'daki Türk yayın-basın ve edebiyat hayatı daha da güçlendi. Ayrıca 1973 yılından beri Priştine'de her üç ayda bir çıkmakta olan "Çevren" adlı bilim ve sanat dergisinin etrafında seçkin bir kadronun bulunduğunu da sözlerimize ekleyelim. Yukarıda adlarını zikrettiğimiz şâir ve yazarlardan başka Hasan Mercan (doğ. Prizren 1944), İskender Muzbeğ (doğ. Prizren 1947), Bayram İbrahim (doğ. Prizren 1947), Altay Recepoğlu (doğ. Prizren 1948), Avni Engüllü (doğ. Üsküp 1947), Saut Engüllü (doğ. Üsküp 1950), Arif Bozacı (doğ. Priştine 1943), Zeynel Bektaş (doğ. Prizren 1952), Fahri Ali (doğ. Üsküp 1948) adlı imzalar da bu gazete ve dergilerde sık sık görülmektedir.

Yugoslavya Türk edebiyatında ayrıca hikâye türünde de eserler verilmektedir. Mustafa Karahasana, Necati Zekeriya, Şükrü Ramo, Fahri Kaya, Süreyya Yusuf (doğ. Priştine 1922), Enver Bâki (doğ. Priştine 1943), Şecceattin Koka (doğ. Prizren 1945), Alâettin Tâhir (doğ. Üsküp 1949) bu türün tanınmış simalarıdır.

Yugoslavya'da kendi aarlarında bir birlik kurmuş olan Türk topluluğunda tiyatroya dair eserler de verildiğini orada basılan dergilerden öğreniyoruz.

Bugün bu ülkede meydana gelmiş ve gelişmekte olan Türk edebiyatının eserlerinde anavatana karşı hesret ve sevgi izlerine sık sık rastlandığını görmekteyiz. Sözümüzü Yugoslavya Türk şâirlerine bırakmadan evvel şunu da bilhassa ifade edelim ki zengin bir folklor malzemesine sahip bulunan bu ülke, dil ve edebiyat tetkikleri bakımından dikkate değer bir ehemmiyet taşımaktadır. Şu anda orada gelişen edebiyatın ilerde tarihini yazmak gerekecektir. Yugoslav üniversitelerinde bulunan Türk dil ve edebiyatı bölümlerinde yetişenlerin Türk kültürüne sahip çıktıklarını görmekle son derecede memnun olduğumuzu söylemekten kendimizi alamıyoruz.

**
*

Aşağıda sunduğumuz ilk iki şiir Atatürk hakkındadır.

1973'ün 10 Kasımında

Soluyor bütün ağaçlarda sevgi yaprakları
Ankara'dan Prizren'e dönünce
İçim, gözlerim ve yüzüm sarı bir renk almış
10 Kasımda ölüm günün anarken

Her türkün 10 Kasımda gözleri yaşıyor
Bütün ağaçlar sararıp mahzun kabrine bakıyor
Ağaç kökleri ağlayamazsa titreyecek
10 Kasım ölüm rüzgârlarına

Bu an Ankara'nın yüce Anıt Kabrini düşünüyorum
Gezip gördüğüm o renkli çiçekler
Ve özgürce
Şakıyan kuşlar
Hepsi gözyaşı bizimle beraber döküyor sana

İsmet Jable

“Tan” gazetesi, Sayı 212, 8. XI, 1973)

On Kasımları Yaşamak

-ata'ya

acı mı? hayır türk ulusu
10 kasım 1938'e dek
acıdan tatmış değil
acının ne olduğunu bilmezdi ki
mutluydu

sevinçliydi

gururluydu

Bir şanlı

bir yüce

atası vardı çünkü

ama bir kasım sabahı
kara yazgıydı kapılarını çalan ansızın
acı bir okla vurulmuştu türk ulusunun kalbi
zehirden acı bir okla
ve yaşarmayı bilmiyen o gözler
o günden yaşlı
türk ulusu o günden yaşlı

acılar mı?

doğsa doğsa o gün doğmuş olacak

1938 10 kasımı

karalar doğurmuş türkiye'ye

bir yüce mustafa kemal'i bile

dönmezliğe götürmüş

nasıl?

ölüme bu yakışır mıydı hiç
 bir eşsiz komutan,
 devrimciyi
 toprak sığar mı?
 hayır?
 o ölmüş değil
 o bir efsane şimdi
 mevsimlerce
 yıllarca
 kuşaklarca
 türk'ün atardamarı ata
 insanlığın son güneşi batıncaya dek
 varolacaktır...

Zeynel Beksaç
 ("Çevren" dergisi, Yıl I, Sayı 1, 1973)

Akamıyorum Yarına

Kuşların kanatlarında büyüyen gün
 Bizimdir
 Duyuyor musun seni yıldız yıldız
 Yaklaştırıyor bana
 İçimdeki şarkı
 Elin elimde iken
 Duyuyorum bir çiçek açıyor
 İçimde
 İnanır mısın
 Sensiz olduğum gün
 Akamıyorum yarına

Arif Bozacı
 ("Çevren" dergisi, Yıl II, No. 3, 1974)

Prizren

Birkaç bin yıl önceden güneşle yoldaş
 tarihin binlerce yıl öncesinden göklerle yoldaş
 gökyüzün gümüşlü
 çayın gümüşlü
 ey dört tarafı uygarlık otağı
 seni ilkin yeşillikler keşfetmiş
 dinlenmiş yeşilliğinde roma selânik istanbul yolcusu
 keltler gotlar ilirler havarlar şarap severmişler
 taş dağlar yıpranmış toprağa döner
 toprağı sarsmış bir yerde kırk pınar var

dağ suyu serindir bilürdur fındık suyu
 gümüşe çıkışır durgunluğu
 balkanlıkları sarsatan gelmiş geçmişlerden
 çar duşan var yolunu burdan çizmiş
 bir gümüş tasla bura suyu
 ölümsüz etmiş
 parıldayan altın yığınlarına götürür akıncıların yolu
 kukli bey akıncılar başında
 kurar yatağını ozanlar bağlar ortasında
 mısralar taşınır sel gibi
 kutsallaşır aşık çelebi medine'den gelmiş diye
 sucudi şiirini döker taş
 taş örülür bağlanır iki yaka
 kelt izi gibi bizans izi biraz daha kubbeleşmiştir
 ömer lütfi'nin sözü kılıç olmuş çünkü
 sol evler tarlalar sağda şimdi
 başka yön vermiş maraşa suya fikir
 rahlinde cezet rahlığından salt ismi
 kız kalesi kız görmemiş
 altın dolu kız vazosu taktırmış adım
 ilkyazlarda daltulunda yerde çizdiğimiz gibi
 çıplak ovada yün kaybolunurdu verimlilikten
 bugün gülüşler el sallar kat kat balkonlardan
 gövdesinde hava gazı fıskırdığı badem ağacı
 tussuzda bir salkım üzüm en azına bir kiloya gelir
 bir dalında kara kiraz
 tussuzun fundalık yolunda sütlü su akar
 salt hıdırilez sabahı bir yudum içeriz
 murada erdiğimi bilmem
 kurifa'da sel koptu pencereler şan içinde
 şarkı ara oyun ara pışman olmazsın
 erlik günlerimin şiirleri 65
 bajdarrana islahana tabakhana tezcir baba
 ama en çok şadırvan oyalar
 ez dört yanında binbir çeşme
 ey dört yanında binbir türbe
 ey dört yanında dört yanında yüzle ülke
 bir ülke
 akarsın parılıyla
 kalabalık kuru çeşme yine en sessiz
 erguvanların çağırır baharda
 yer seçeriz yer çizeriz sessizliğimize
 ey beni ben bileli bülbül dere
 nasıl da eşsiz nasıl da ayrımlı
 bir haneg gibi susuz akarsın türkünde
 ninni türkün bülbül sesi
 günaydın dersin bülbül sesi

bülbüldere kapısı uzun kavak
 adsız kale şeytansız kara potok kestaneli ipek dağı sönmüş
 yanardağ karlı koretnik şar paştrik dutluk kargalar otağı
 karağaç ağaçkakan diyarı renime
 ey ne kadar güzelsin
 verimli ovalar
 sen prizren

Altay Recepoğlu
 ("Çevren" dergisi, Yıl II, No. II, 1974)

Eski Mahallemiz

Eskiden burada bir mahallesi vardı
 çocukluğumuzun
 Bugün döğüşür, yarın unuturduk
 kavgalarımızı,
 Bugün vurulur, yarın hissetmezdik
 ağrılarımızı.
 Hani şimdi o giden dönmiyen
 günlere kurduğumuz kinler
 Ceviz kabuğunu bile doldurmayan
 kavgalarımız
 Kavgalarımızda çocukluğumuzun
 şeytanlıkları hani?
 Bu giden günler geçen günler
 gibi değil
 Bu gördüğüm eski mahallemiz değil
 Mahallemizde başka çocuklar var.

Nimetullah Hâfız
 ("Günaydın", Üsküp, 1964, s. 37).

REFERANSLAR

- A. Ateş, **Şehriyar ve Haydar Babaya Selâm**, Ankara, 1964.
- "**Çevren**" (Toplum, bilim, yazın ve sanat dergisi), Priştine.
- İsmail Eren, "Yugoslavya'da Türk Basını" (**Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı 23, İstanbul 1969).
- M. Ergin, **Azeri Türkçesi**, İstanbul, 1971.
- Nimetullah Hâfız, **Günaydın** (çocuk şiirleri), Üsküp, 1964.
- Nimetullah Hâfız, "Yugoslavya'da Türk Edebiyatı Hakkında Bir Deneme", (**Çevren** dergisi, Yıl I, Sayı I, 1973).
- M. Fuad Köprülü, "Çağatay Edebiyatı" (**İslâm Ansiklopedisi**).
- M. Fuad Köprülü, "Çağatay Edebiyatı" (**İslâm Ansiklopedisi**).
- "**Sesler**" (Aylık toplum, sanat dergisi), Üsküp.

ABSTRACT

The Turkish language, divided into three main branches (Çağatay, Azeri, Anatolian), has continued to produce literary products without interruption. We note that today, too, poetry is produced in all three dialects. The geographical boundaries of Turkish poetry reach from Austria to China. This study, based on available examples, presents and discusses Turkish poetry in Afghanistan, Iranian Azerbaydjan and Yugoslavia.